

GAZDASÁG & TÁRSADALOM

Journal of Economy & Society

KÜLÖNSZÁM

Világvallások a társadalomtudományok tükrében

A TARTALOMBÓL:

Gaál Botond:

A keresztyén gondolkodás mint „fölfelé nyitott” rendszer

Várszegi Asztrik:

Bencések Európában, bencések Magyarországon

Szenkovics Dezső:

Szatja és ahimsza: Gándhi gondolkodásának két központi fogalma

Entz Géza:

A keresztyén szociális korszak vége?

Balázs Judit:

Islám és a korai globalizáció: a modern pénzrendszer előfutára

Tonk Márton:

Filozófia és teológia a kolozsvári iskola gondolkodóinál:

Vallás, filozófia, totalitás Tavaszy Sándor világnézetében

2012

SZÉCHENYI TERV

Gazdaság & Társadalom

Journal of Economy & Society

Megjelenik évente négy alkalommal
A kiadvány a TÁMOP - 4.2.2. B - 10/1 - 2010 - 0018. számú projekt keretében valósult meg
A folyóirat kiadását a Soproni Tudós Társaság támogatta

Főszerkesztő / Editor: Dr. Székely Csaba DSc

Főszerkesztő helyettes / Deputy Editor: Dr. Kulcsár László CSc

Szerkesztőbizottság / Associate Editors: Dr. Andrassy Adél CSc, Dr. Fábian Attila PhD, Dr. Joób Márk PhD, Dr. Kulcsár László CSc, Dr. Székely Csaba DSc

Szerkesztőségi munkatárs / Assistant: Szikra Andrea

Nemzetközi tanácsadó testület / International Advisory Board:

Prof. David L. Brown PhD (Cornell University, USA), Dr. Csaba László DSc (Közép Európai Egyetem, Budapest), Dr. Rechnitzer János DSc (Széchenyi István Egyetem, Győr), Dr. Nigel Swain PhD (School of History, University of Liverpool, UK), Dr. Caleb Southworth PhD (Department of Sociology University of Oregon, USA), Dr. Franz Schausberger PhD (Universität Salzburg, Österreich), Dr. Szirmai Viktória DSc (MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest), Dr. Bóhm Antal DSc (MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest), Dr. Ingrid Schwab-Matkovits PhD (Fachhochschulstudiengänge Burgenland, Eisenstadt, Österreich), Dr. Bozidar Lekovic PhD (Faculty of Economics, Subotica, Serbia), Dr. Djerdji Petkovic PhD (Faculty of Economics, Subotica, Serbia).

Közlésre szánt kéziratok / Manuscripts:

Kéziratokat kizárólag e-mailen fogadunk, nem őrünk meg, s nem küldünk vissza! A kéziratok formai és szerkezeti követelményeit illetően lásd a folyóirat hátsó belső borítóját. / *We accept APA (Harvard) style only.*

A kéziratokat és a közléssel kapcsolatos kérdéseket a következő e-mail címre várjuk: / *Send manuscripts and letters by e-mail only to:* kulcsar.laszlo@bpk.nyme.hu

A közlésre elfogadott kéziratok összes szerzői és egyéb joga a kiadóra száll. / *Acceptance of material for publication presumes transfer of all copyrights to the Publisher.*

A kéziratokat két független anonim bíráló értékeli. / *Articles are refereed by anonymous reviewers before publication.*

Ismertetésre szánt könyveket az alábbi címre várjuk / Send books for review to:

Dr. Kulcsár László egyetemi tanár

Nyugat Magyarországi Egyetem Sopron Ferenczy J. u. 5. 9400 Hungary

Előfizetés: Intézményeknek: 2800 Ft./év; Egyéni előfizetés: 1700 Ft./év;
Példányonkénti ár: 700 Ft./dupla szám: 1400 Ft.

Nyomdai munkálatok / Printing: Scarbantia Nyomda - Palatia Kft.

H-9400 Sopron, Bem u. 3. | Tel.: 99/323-780 | E-mail: nyomda@scarbantia.hu

ISSN 0865 7823

Gazdaság & Társadalom

4. ÉVFOLYAM

2012.

KÜLÖNSZÁM

TARTALOM

Világvallások a társadalomtudományok tükrében

Tudományos Konferencia

Sopronbámfalvi Pálos-Karmelita Kolostor

2011. október 23.

TANULMÁNYOK

Köszöntés és méltatás

Karsai Gábor 3

A keresztyén gondolkodás mint „fölfelé nyitott” rendszer

Gaál Botond 5

Bencések Európában, bencések Magyarországon

Várszegi Asztrik 16

A keresztény szociális korszak vége?

Entz Géza 26

Szatja és ahimszá: Gándhi gondolkodásának két központi fogalma

Szenkovics Dezső 39

Iszlám és a korai globalizáció: a modern pénzrendszer előfutára

Balázs Judit 73

Filozófia és teológia a kolozsvári iskola gondolkodóinál:

Vallás, filozófia, totalitás Tavaszgy Sándor világnézetében

Tonk Márton 88

A főpapi székek betöltésének gyakorlata Zsigmond király uralkodása alatt

Tóth Norbert 102

A „csángó” migráció kezdetei

Varga Norbert 119

Bencések Európában, bencések Magyarországon

*Dr. Várszegi Asztrik OSB, püspök, főapát
Pannonhalmi Bencés Apátság*

A szerzetesség - a követés egyszerű képlete

A bencés szerzetesség ezeröttszáz éves története egyúttal Benedek szerzetesatyja életének és munkájának, a regulának a dicsérete is, bár ez nem volt Benedeknek, Európa patrónusának szándéka, célkitűzése. A Kr. után V. és VI. század fordulóján élt Nursiai Benedek a keleti és a nyugati szerzetesi hagyomány ötvözetével a cönobita, a közösségben élő szerzetesek számára írt, saját szavaival „kezetnek szánt regulát” ajánlja megvalósításra a mennyei hazába törekvő, igyekvő keresztény számára. Ez a mértéktartásban, arányérzékében kiváló regula ma is több ezer férfi és nő életét irányító szabály, alkalmas arra, hogy egyént, kisebb és nagyobb közösséget megújítson és életképessé tegyen. A regulát követők a másfél évezredben folytonosan kommentálják a regula lelki és gyakorlati tanítását, korunkban a menedzserek fordulnak az ókorvégi szöveghez, hogy csoport- illetve vállalkozásvezetői tapasztalatot kölcsönözzenek belőle. A bencés regula alkalmas új élet inspirálására, mivel alaptörvénye a „per ducatum evangelii”, azaz, hogy az Evangélium vezetésével éljenek. Nehéz történeti helyzetünkben, a kereszténység és a katolikus egyház megpróbáltatásai közepette nem volt véletlen XVI. Benedek pápa névválasztása, Benedekről mondott megnyilatkozásai.

A bencés regula szilárd értékhierarchiát, közösségi struktúrát közvetít, tiszteli a személyt, segíti beleilleszkedni a nagyobb egységbe, a közösségbe, és mivel Krisztus Jézus istenemberi személye a vonatkoztatási pont, krisztocentrikus a tanításban, a lelkiségben és a mindennapi gyakorlatban, de a környezet viszonyában, a külvilág irányában is. Akik életszabályukká teszik a regulát, azoknak esélyt ad a harmonikus, szélsőségektől mentes életre és teremtő erőket szabadít fel a környezet átalakítására. Lelkisége, harmóniája révén ordo-t, rendet vitt a világra.

A kérdés az, hogy ki a szerzetes. és nem az, hogy mit tesz, mit csinál a szerzetes. Amikor istentapasztalata szabadsághoz segíti, megvalósítja az Isten- és emberszeretetet, szabaddá válik mások szolgálatára. A szolgálat pedig sokféle, ezt igazolja a bencés életesményt követők története. Ezért ezt az erényt, a zelus bonust, a jóra való buzgóságot, Isten feltételen keresését izzó szeretettel kell ápolnia magában.

Kulcsmondattai a biblikus hagyományban: ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el mindenedet, árát oszd szét a szegényeknek és kövess engem. Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják az Istent. Benedek a szorosabb Krisztus-követést ezekben a mondatokban foglalja össze: „Bárki vagy, aki a mennyei hazába igyekszel, tartsd meg ezt a kezdetnek szánt csekély regulát... Hallgasd meg, fiam, a mester

parancsait... vedd magadra az engedelmesség fegyverzetét, siess, míg tiéd az élet világossága, hogy szárnyaló szívvel és a szeretet elmondhatatlan édességével siess Isten parancsainak útján, Krisztus szenvedéseiben is részt véve maradj meg a közösségben, hogy országának is méltó részese lehess. Krisztus szeretetének semmit elébe ne helyezz!”

A bencés regulát követők Európában

„Az ókori történelem eljutott egy olyan döntő fordulópontig, amikor férfiak és nők jó szándékkal felhagytak azzal, hogy a (Római) Birodalmat támogassák, és hogy a civilizáció és az erkölcsi közösség fennmaradását azonosítsák a Birodalom megmaradásával.

Ehelyett - gyakran anélkül, hogy felismerték volna mit is tesznek - a közösség olyan új formáit kezdték felépíteni, melyekben érvényben maradhatott az erkölcsi élet oly módon, hogy az erkölcs és a civilizáció túlélhette a barbárság és a sötétség rákövetkező korszakát.”²⁶

Benedek, Isten embere - vir Dei

Isten embere – vir Dei, ahogy a Dialógusok II. könyve őt nevezi, egyike volt azoknak a bátor férfiaknak, akik az általános romlásban ösztönösen a fentebbi módon gondolkodtak és a felülről és belülről jövő Ihletnek engedelmeskedtek.

Személyéről kevés egzakt történetet tudunk, de Regulája, az abból máig sugárzó evangéliumi bölcsesség, mindent elárul róla. Regulája a keresztény bölcsesség és nevelés gyöngyszeme, amelyet az éltető Lélek a történeti időben igazolt. Soraiból az Atya Ikonja, Jézus Krisztus arca fordul felénk, és az életre hív meg, hogy az „evangélium vezetése mellett járjuk útját.”²⁷ Ezért minden korban időszerű.

A bencés Regula pedagógiája

Nincs külön bencés pedagógia, de az egész Regula megközelíthető úgy is, mint pedagógiai kézikönyv, mely a Mester és tanítvány örök modelljével egyszerre szolgálja a tanítást és a nevelést. Benedek monostora, Montecassino alapítása Kr. u. 529-ben egyúttal a középkori Európa megszületése is. Alapítóját, ezt a Krisztus szeretetét megvalló szerzetest, a nyugati szerzetesség atyját nyilvánította 1964. október 24-én a második világháború romjaiból újjáépített Montecassino templomának felszentelésén VI. Pál pápa Európa Védőszentjének, Patrónusának. Pápai bullájában megnevezi azokat a motívumokat, amelyek erre alapot adnak. Benedeket őt markáns jelzővel illeti, melyeket aztán részletesen kifejti. Itt természetesen csak a jelzők felsorolására és fordítására szorítkozunk.

26 Alasdair MacIntyre, *Der Verlust der Tugend*, 1988, S.349f.

27 Szent Benedek, RB, *Regula*, Prologus 21.

Nursiai Benedek, Szent Benedek szerzetesatyja

Pacis Nuntius – a béke hirnöke.

Unitatis effector – az egység munkálója

Civilis cultus magister – a műveltség és civilizált életforma tanítómestere

Religionis christianae praeco – a keresztény hit hirdetője

Monasticae vitae in occidente auctor – a nyugati szerzetesség atyja

Patronus totius Europae - egész Európa védőszentje

A benedeki Regulából fakadó egyéni és közösségi élet alkalmas volt arra, hogy míg magát a napi imádság révén az „isteni milióben” megmártsa, annak örömét és békéjét a kultúra eszközeivel és annak hajszálgyökereivel sokakhoz eljuttassa. A „cultus divinus”-ból, az istentiszteletből „cultura humana”, azaz emberi, majd európai kultúra lett. A bencés monostorok az európai évszázadok során egy-egy történeti régió vagy nemzet életében úgy magasodtak ki, mint az ókori görögségnek az Akropolisz, vagy a tengerjáróknak Fárosz tornya. Több tucat ilyen bencés monostort tudunk felsorolni Montecassino mellett említést érdemel Canterbury, Fulda, Cluny, Montserrat, Fleury, Melk, az újkorban Beuron, Solesmes, Niederalteich, St. Ottilien, Chevetogne és mások. Ebbe a sorba illik a mi Pannonhalmánk is a 10. század végétől. Szent Márton monostora ugyanennek a lelkületnek és sorsnak a hordozója.

A bencés közösségek az ókori kereszténység hagyományaiban gyökerező Regulájukkal sokféle módon neveltek és tanítottak az európai népek történetében megtett útjuk során. A monostor a belső és külső nevelésnek és tanításnak bizonyos értelemben „magintézménye” volt. Soha nem a külső munkában látták a célt. *A monostor a Regula kifejezésével „az Úr szolgálatának iskolája”²⁸, a lelkiség megélésének „műhelye” volt. A külsőnek tekinthető munkaterületek, érintkezési felületek mint vendégfogadás, kolostori iskola, misszió, később lelkipásztorkodás, az újkorban bármilyen típusú iskola (egyetem, középiskola) a monostor kinyitott ajtaját jelentette, ahol „befogadták” a testvért, testvéreket, gondoskodásban részesítették, tanították, elkísérték élete egy szakaszán, majd visszaküldték a világba. Így állították a bencés közösségek lelkiségüket és felkészültségüket sokak szolgálatába. A sokféle nevelésre, hatásra példaként csupán néhányat említek: Petrus Venerabilis cluny-i apát – Cluny alapításának 1100. évfordulóját idén ünnepelték - befogadja az üldözött Petrus Abaelardust, megvédi a világ és az egyház támadásaitól. Ugyanezen cluny-i közösség „találmánya” a treuga Dei, az Isten békéje, amely sokaknak jelentett biztonságot. VII. Gergely személyében egyházreformer hat az akkori egyházra és világra.*

A II. Vatikáni zsinatra, így az egyetemes egyházra nagy befolyással volt a Beuron és Maria Laach monostoraiból induló liturgikus lelkiség.

A modern Európa atyái: Robert Schuman, Konrad Adenauer az európai egység, egyetemesség ihletét Nursiai Benedek monostoraiban kapják. A bencés iskolák növendékei az „ora et labora” lelkületét más országokban és hazánkban is jelenvalóvá tették.

Bencés misszió a magyarok között

Szent Márton monostora

Géza nagyfejedelem és Szent István nyugati beilleszkedési koncepciója latin szerzetestérítőket kíván. Így kerülnek az abbas romanus, a római apát, Szent Benedek missziós fiai a magyarok földjére. Szent Márton monostorát 996-ban alapítják prágai Szent Adalbert szerzetestársai, akik a missziós bencések törekvéseit valósítják meg. Az alapítás évszáma egyúttal az első magyar (kolostori) iskola létrejöttének dátuma is. A szerzetesközösség kezdettől fogva törekedett saját utánpótlásának képzésére, ennek érdekében hozta létre a kolostori iskolát.

A magyar bencések történetének szakaszai

A „romlás századáig”: 996-1585

Alapításától a XVI. század második feléig monostorunk egy a nyugat európai monostorok közül. Lakói a közös istencsélet mellett számos belső és külső munkát, hiteles helyi, és egyéb írásbeli tevékenységet végeznek. Apátjaik a kor szokásainak és gyakorlatának megfelelően részt vesznek a diplomáciai munkában. A monostor szerzetesi tevékenysége akkor szűnik meg, amikor a török háborúk miatt lehetetlenné válik a szerzetesélet és az utánpótlás képzése is. A tatárjárás nagy veszteséget jelent a monostoroknak, de a XIV. és XV. századi események, a világ és az egyház gyakorlata, a kommanda-rendszer legalább akkora pusztítást visz végbe a bencés rendben. A XVI. század küszöbére már legyengülve érkezik, Tolnai Máté főapátja és a bencések reformja a középkor utolsó fellobbanása.

A török megszállás ideje – Szentmártonyi vár: monostorunk legalább fél évszázadon át (1585-1639-1683) Győr előváraként hol a török, hol a császári zsoldosok birtoka. Az inter arma silent musae ősi igazsága a bencés rendtörténet fájdalmas tapasztalata is.

Az első újjászervezés kora (1639-1786)

Az 1639-ben újjászerveződő Pannonhalma évszázados küzdelmet folytat az életért, a szerzetesség megújításáért, elpusztult apátjai és javai részbeni visszaszerzéséért. A szerzetesélet előbb a pannonhalmi anyamonostorban, majd

a kisebb apátságokban, Bakonybélben, Tihanyban, Celldömölkön és végül Zalaapátiban (Zalavár) alakul ki. E korszak jellemzője: elmélyült belső életre törekedtek, vállalták környezetük lelkipásztori gondozását.

Pannonhalma a rendi növendékek alapképzésének helye marad, magasabb tanulmányokra Nagyszombatba, Bécsbe és Salzburgba küldik a növendékeket. Az osztrák mintát szem előtt tartva próbálnak megfelelni megszokott hagyományaiknak és egyben a kor követelményeinek is. A magyar bencések a lelkipásztorkodás mellett új, külső munkaként először a felvidéki Modoron kapcsolódtak be a közoktatásba. 1674-ben vették át a latin iskolát, s azt 1777-ig vezették. A jezsuita rend feloszlata után, 1776-ban kezdték el a tanítást a komáromi gimnáziumban, de ez a munka is megszokott.

Szent Márton monostorának feloszlata 1786-ban.

Ha a Pannonhalmával egyidőben feloszlott ausztriai St. Lambrecht-i bencés monostor feloszlata eddig jobban ismert történetét tekintjük, akkor azt mondhatjuk, hogy monostorunk feloszlata is csak a kamara pénzhiányára vezethetjük vissza.

A második újjászervezés kora (1802 – 1945)

„Mi II. Ferenc, Magyarország királya etc. jelen levelünkkel emlékeztül adjuk, tudatván mindazokkal, akiket illet, hogy Atyai gondoskodásunk és igyekezetünk arra irányul, hogy kegyesen gondoskodjunk az istentisztelet előmozdításáról és az ifjúság megfelelő neveléséről és oktatásáról. Ezért a Bencések Rendjét a nagyon kedves országunkban, Magyarországon, teljességgel visszaállítjuk a következő kötelezettségekkel: Nagyszombatban, Pozsonyban, Sopronban, Kőszegen, Győrött, Komáromban, Esztergomban, Székesfehérvárott, Pécsen gimnáziumot, Pápán grammatikai iskolát kell fenntartania és megfelelő számú tanárral ellátnia. Szolgálatukból – különösen is Sopronban – a hívó népnek is lelki gyarapodást kell nyernie.”

A bencés közösség újkori létezésének feltétele az iskolai munka. Erre a kihívásra a rend pozitív választ adott, és magyar történelmi viszonyaink között 1802 és 2002 között az elmúlt ezer év legkiemelkedőbb teljesítményét nyújtotta. A legnagyobb tisztelet illeti a szervező elöljárókat és a legegyszerűbb munkát végző rendtársakat is, akár tanárok, akár lelkipásztorok, vagy más, a közért végzett munkakört töltöttek be.

A rendnek számos feladatot kellett megoldania szinte egyidejűleg: saját belső életének, életstílusának kialakítását, az utánpótlás nevelését és tanári munkára történő kiképzését, korábbi apátságai folyamatos átvételét és beillesztését saját központosított szervezetébe, a visszaállítás során kijelölt lelkipásztori munkát, továbbá az el nem hanyagolható gazdasági alapok megteremtését, birtokai jövedelmezővé tételét, megszervezését.

Az 1802-ben kezdődő, szinte folyamatos fejlődés, kibontakozás (kisebb megtorpanásokkal) 1945-ig tart, ennek a kommunista állam megszilárdulása, ill. a diktatúra egyházpolitikája vet véget szinte egy csapásra (1945-1950). Az új helyzetet az 1950-ben létrejött állam és egyház közti megállapodás rögzíti, ill. köti gúzsba megszorító rendelkezéseivel.

A közösség létszámát tekintve 1950-ig a statisztikai növekedés jellemző rendünkre. Az 1802-ben visszatérő 39 szerzetesi létszám 1948-ig, a jobbágy-felszabadításig szerény, kiegyensúlyozott fejlődést mutat számos polgári származású testvérrel a tagok között, a jobbágyfelszabadítás után parasztfiatalokkal gazdagszik és bővül a létszám. Ez a tendencia érvényesül a XIX. és XX. század fordulóján is, részben a két világháború közti időszakban, a numerus clausus megszabta keretek között a XX. század második feléig. 1802-ben 39, 1950-ben 250 szerzetespaptanár és 50 rendi fiatal van. Ma a részleges feloszlítás, a megváltozó körülmények között a Magyar Bencés Kongregáció létszáma 110, akikből kb. 10 a rendi életre készülő fiatal. Külön tanulmányt érdemelne a bencés közösség nemzetiségi összetétele. A magyarosított nevek mögött rendkívül sokszínű nemzetiségi háttér húzódik meg.

A kiépülő intézményi háttér alapját a földbirtok adta, amelynek gyarapítására szintén törekedtek, az 1950. évi államosításkor ez 60 ezer hold volt termőföldben, szőlőben, erdőben és vízben. Az 1950 és 1991 közötti időben a túlélésre berendezkedett két ház zömében adományokból létezett. Az elmúlt évtized adta szabadság ad lehetőséget gazdasági alapjaink fokozatos újjászervezésére.

Ezen személyi és gazdasági pilléreken nyugodott a kétszáz év iskolarendszere. Intézményi szerkezetben is nagyot teljesített a bencés rend. A második újjászervezés lezáró korszakában, 1950-ben, a Pannonhalmi Szent Benedek Rend 5 apátságából, folyamatosan kialakuló iskolahálózatból, a Pannonhalmi Szent Gellért Főiskolából – mely egyúttal tanárképző főiskola is – továbbá középiskolákból (Sopron, Győr, Komárom (Komarno az akkori Csehszlovákiában), Kőszeg, Pápa, Esztergom, Budapest, Pannonhalma, Csepel) és 26 plébániából illetve a hozzájuk tartozó elemi iskolákból áll. Jól szervezett, harmonikus munka folyik. Ezt feszíti keresztre a világháború és az azt követő események, visszaszorítások.

A második világháború után a fiatal rendtársak egy csoportját az előljárók Rómába küldték azzal a szándékkal, hogy majd, ha erre szükség van, határainkon túlról mentsék át a rendet. Egyik részük Dél-Amerikában, Brazíliában hozott létre előbb önálló perjelséget (1954) és iskolát (1951), később elnyerték az apátsági rangot és mindmáig a Magyar Bencés Kongregáció önálló Szent Gellért Apátsága hatalmas iskolával és lelkipásztori munkával. A csoport másik része Észak Amerikában, a kaliforniai Woodside-ben alapított önálló perjelséget (1958) és iskolát. 1976-ban csatlakoztak az Amerikai Cassinoi Kongregáció Szent Anzelm Apátságához.

A fentebb vázolt szerzetesi, kulturális hagyományon, ezen lelki, szellemi örökségen, továbbá az intézményeket eltartó anyagi bázison nemzedékek nőttek fel, akiknek

tehetségük és szorgalmuk mértéke szerint lehetőségük volt arra, hogy közép-, vagy felsőoktatási szinten a tudományok művelésében maradandót alkossanak.

A magyar bencések az elmúlt két évszázadban a hit- és szaktudományok területén számos tiszteletreméltó eredményt értek el, magyar kultúránk vonatkozásában mindenképpen élenjárók voltak.

A megoldandó feladatok közül most csupán a közösség, az életstílus kialakítását, továbbá a munka problémáját, a munkához való viszonyt említem. (A külső munkakör erős szerkezeti-, személyi- és gazdasági központosítást követel. Innen magyarázhatók részben máig használt kifejezéseink: főapát, főmonostor, főpénztár, főkönyvtár, fő-jószágkormányzó, főszámvevő stb. Érthető, hogy az egykoron független életet élő apátságaink fiókapátságokként, majdnem csak gazdasági súllyal rendelkeztek. Tagjai a rend idős és beteg szerzetesánarai, előljárói pedig megtisztelő címmel ellátott egykori főmonostori perjelek, alperjelek voltak. Mind az iskolák ellátása, mind a lelkipásztori és más munkahelyek ellátása elképzelhetetlen lett volna egyébként ezen centralizáció nélkül.)

Az állam és az egyház közötti megegyezés (1950) után kialakult helyzet Pannonhalmán és a Magyar Bencés Kongregációban

Az 1950-es esztendő követő évtizedekben Pannonhalma – úgy is mondhatnánk, hogy Magyarország szerzetes-városállama – igen bonyolult összetételű lesz. Itt él a megcsonkított bencés közösség, amelynek többi tagja szétszórattatásban valamilyen módon mégis csak kapcsolódik az anyamonostorhoz, egy szerzetesiskola szinte állandóan 320 diákkal (iskola és diákothon), később világi tanárokkal. 1951-től létrejön a főmonostoron belül egy Állami Szociális Otthon kommunista vezetéssel, amelynek kb. 100 fős létszáma a feloszlott szerzetesrendek idős, vagy Pannonhalmára internált szerzeteseiből tevődik össze: bencés, ciszterci, domonkos, premontrei, ferences, piarista, jezsuita, szalézi, verbita, kapucinus és más szerzetesekből áll, jelen van továbbá néhány szerzetesnővér is, számuk később növekszik.

A 20. század hatvanas éveitől megindul az idegenforgalom, a nyugati vendégek sora, amelynek pusztá léte, maga a jelenség, állandóan irritálja a hatalmat.

Az 1950 és 1991 közötti időben a túlélésre berendezkedett két ház zömében adományokból, csekély államsegélyből létezik.

A monostor, az iskola és az öregotthon világi munkatársakat alkalmaz, így a környék legnagyobb munkaadója

Pannonhalma, a „magyarországi egyházi reakció központja”

1950-ben két háza és iskolája kivételével minden intézményétől, vagyonától megfosztják a bencés közösséget, szinte egyidejűleg elkezdődik a megmaradt intézmények (főmonostor, győri rendház) feltérképezése, a keretben, de a kereten kívül élő rendtársak egyénienkénti „bemérése”, egyéniségének, lelki erősségének, gyengeségeinek kikutatása, majd ezt követően a letartóztatások, beszerzési kísérletek és beszerzések sorozata, amely 1989-ig tart. A főapátok súlyos

helyzetbe kerülnek. Kelemen Krizosztom 1947-ben legális útlevelemmel végleg elhagyja Magyarországot, kormányzóapátként állítja Sárközy Pál bakonybéli apátot, akit, mivel főapát-választásra gondolni sem mernek, a Szentszék főapáttá nevez ki 1951-ben. Az államhatalom kénytelen beletörődni, hogy az idősödő és súlyos beteg főapát halálát ki kell várniuk, hogy jobban belenyúlhassanak a bencések életébe. Legányi Norbert főapáttól várnák, hogy engedelmes eszköz legyen a hatalom kezében. Mivel ez sem következik be, bomlasztással, rendi ellenzéke asszisztenciájával ellenséges hangulatot szítva eltávolítják a rend éléről. Az eltávolítás ellene szóló hangulatkeltéssel kezdődik, majd ügyeket produkálnak: 1961. október 23-án a diákok megemlékeznek az 1956-os forradalom 5. évfordulójáról, ezt belső ügynök besúgja, ez lesz a nyitánya a főapátellenes „konceptiós” támadásoknak. A Baradla-ügy során is a főapát tehető felelőssé, ezt követően a könyvkötőben sokszorosított szellemi termékek (teológiai, szociológiai, lélektani munkák) is államellenes iratoknak minősülnek, aztán egy elcsattanó tanári pofon oka is végső soron a főapát. Legányi Norbert 1967 elején lemond, lemondása azonban a Vatikán és Budapest illetékességi körét érinti, így két évig késik a lemondás elfogadása. 1969-1972 között különböző okok miatt nem választható főapát, az új főapát, Szennay András megválasztása három lépcsőben történik. 1973-1989 között az előzőekhez viszonyítva konszolidálódik a rend helyzete, de a közösség életét veszélyeztető támadások nem szűnnek meg.

Bencés Konföderáció – helyünk és kapcsolatunk az egyetemes bencés közösséggel

Három évszázad alatt Szent Benedek 529 táján íródott Regulája a nyugati monostorok életének, spiritualitásának egyetlen irányadója lett, s ezt 817-ben az aacheni zsinaton határozatba is foglalták. A bencések azonban hosszú ideig nem törekedtek arra, hogy centralizált szervezetet hozzanak létre. A XIII. század hivatalos pápai irataiban gyakran előfordul ugyan a „Szent Benedek Rendje” („Ordo Sancti Benedicti”) kifejezés, ez azonban nem egységes szerzetesrendet jelöl, hanem egész egyszerűen azokra a monostorokra vonatkozik, amelyek Szent Benedek Regulája szerint élnek. Az „ordo” jelentése tehát nem szervezet, hanem „ordo vivendi”, vagyis életmód. A „bencés” („benedictinus”) elnevezés csak a 17. században jelenik meg, de még mindig nem egy meghatározott „rend” („ordo”) jelentésben.

Szent Benedek regulája a XIII. századig meghatározta az európai szerzetesség arculatát. Benedek eredetileg csak egy monostort akart alapítani Monte Cassino-n, nem rendet. A közösség értelmét kereste, nem a szervezeti jelleget hangsúlyozta. A későbbi bencés monostorok közt nincs jogi függés, tulajdonképpen egy-egy monostor autonóm, azonban egymás számára mégsem idegenek, összeköti őket a regula. A teljes autonómia időnként elerőtlenedéshez vezetett, a szerzetesi élet megújítására megindult reformmozgalmak célul tűzték ki közös szokásrend kialakítását. Ez az alapja a X. században indult Cluny reformnak is. A cluny-i „ordo”-t több monostor elfogadta, ezek mintegy szövetségben álltak egymással. A

XIII. században vetődött fel először a bencés monostorok egyesítése, de végül csak 1893-ban alakult meg a *Bencés Konföderáció*. Tulajdonképpen ettől kezdve lehet jogi értelemben rendnek nevezni Szent Benedek Rendjét.

A bencés rend mai felépítése konföderatív szerkezetű. Az eredetileg önálló és egymástól független monostorok szövetségekre tömörülését a IV. Lateráni Zsinat (1215) sürgeti, hogy a reformokat jobban végrehajthassák. A kongregációk vezetőjét prézes-apátnak hívják. A kárpát-medencei apátságok kongregációja 1514-ben jön létre. XIII. Leó pápa, 1893. július 12-én, „Summum semper” brevéjével a kongregációkat is szövetségbe tömörítette, és ezáltal felállította a Bencés Konföderációt. A Bencés Konföderáció társas jogi személyiség alakot ölt. Élén a római Szent Anzelm Apátság apátja az Abbas Primas (jelenleg Notker Wolf) áll. A Konföderáció fórumai: a prézesek szinódusa (évente) és az apátok szinódusa (4 évente).

És bár a benedeki hagyomány nagyra értékeli a szervezettséget, ez a szervezettség itt sokkal inkább a Lélek szabadságában megélt sokféle egyensúlyából születik, mint bármiféle szigorú, szervezeti centralizmusból.

Ma 20 bencés kongregáció van, ide tartoznak a monasztikus család történeti rokonai is: olivetánusok, vallumbroziánusok, szilvesztrinusok és a kamalduliak kongregációja.

1. Kasszinói (1408)
2. Angol (1336)
3. Magyar (1514)
4. Svájci (1602)
5. Bajor (1684)
6. Brazil (1827)
7. Solesmes-i (1837)
8. Amerikai-Kasszinói (1855)
9. Subiacói (1872)
10. Beuroni (1883)
11. Pánamerikai Föderáció (1881)
12. Ausztria (1889)
13. Ottilien-i (1884)
14. Annuntiatio, belga (1920)
15. Szláv (1945)
16. Olivetánus (1319) – csatlakozott 1960
17. Vallumbroziai (1036) – csatlakozott 1960
18. Kamalduli (980) – csatlakozott 1966
19. Szilvesztrinus (1231) – csatlakozott 1973
20. Szent Kereszt (Déli Félgömb Kongregációja, 1976)

További információkat lehet meríteni internetes forrásból: a Bencés Konföderáció, az ATLAS OSB formájában az egyre bővülő világhálón is bemutatkozik <http://atlas.osb-international.info/> honlapjával.

A *Magyar Bencés Kongregációt* a Pannonhalmi Főapátság és a Sao Paulo-i Szent Gellért Apátság alkotja, valamint ide tartozik függő házként a Bakonybéli Apátság, a Tihanyi Apátság, a Győri Bencés Rendház, a Budapesti Bencés Rendház, a Komáromi Bencés Rendház és az Unterwarti Domus Religiosa.

A Magyar Bencés Kongregáció prézes-apátja a mindenkori pannonhalmi főapát, jelenleg Várszegi Asztrik.

Befejezés

A Magyar Bencés Kongregáció a Bencés Konföderáció többi tagjával együtt a szellemre és lélekre nyitottság alapállásával fordul Keletre és Nyugatra, testvérenek tekinti a keleti keresztényeket és a reformáció keresztyéneit egyaránt. Pannonhalma vendége volt az elmúlt évtizedben Róma Püspöke, Alexandria Kopt Pátriárkája, Moszkva Pátriárkája, Canterbury anglikán prímása. Száz éve építjük testvéri bizalommal Debrecen és Pannonhalma között a szivárványhidat. Kiengesztelődést sürgetünk minden emberrel, hogy Krisztus egyháza betölthesse só és kovász szerepét nemzetünk életében, sőt Krisztus egyetemes, mindenkinek szóló küldetését szem előtt tartva, történeti régióink, a Kárpát-medence nemzetei és nemzetiségei életében is.

Ez a lelkület távolságot vesz mindennemű rövid távú szemlélettől, szűklátókörű nemzeti tudattól, faji előítélettől, ebben a lelkületben Jézus Krisztus szabadsága minden más szabadságtól és szabadosságtól különbözik. Az egyetemes célt szem előtt tartva akar minden jóakarátú embernek szolgálni, vele párbeszédet kezdeni, és ha lehet baráti és testvéri kapcsolatot kiépíteni.

Isten hegyén élünk. Isten jelenlétének megtapasztalása a legfontosabb élmény számunkra. Isten jelenléte egyúttal Forrás is, mely az örök Egy-hez hív és az Egy vonzásában érzékennyé tesz minket az egységre, és megtanít arra, hogy távlatot lássunk. Az Isten újbóli és friss megtapasztalásából teremődik meg a kultúra új mozgásteré is.

Ezt a lelkületet ápoljuk magunkban és akarjuk tettekre váltani iskoláink oktató-nevelő munkájában, lelkipásztori szolgálatunkban, könyv- és folyóiratkiadásunkban, egykori diákjainkhoz, barátainkhoz fűződő hazai és külföldi kapcsolatainkban. Pannonhalma és a Magyar Bencés Kongregáció, mint az egyetemes bencés közösség, a Bencés Konföderáció tagja az ősi és mindig időszerű nyitottságot, megújulási vágyat hordozza.

Több szemeszternyt lehetne és kellene elmondani az ezeröttszáz európai esztendő és az ezeréves magyar bencés történetből. Ezt az írást ízelítőnek szántam, de kívánom, hogy egészében is megismerjék a bencések örökségét és küldetését.